

Ludmila MOISEI

TRADIȚIA-VALOARE VERSUS TRADIȚIA-PROCES: ACȚIUNI CULTURALE DE REVITALIZARE A TRADIȚIEI

Rezumat

Tradiția-valoare versus tradiția-proces: acțiuni culturale de revitalizare a tradiției

Tradiția reprezintă un fenomen psiho-social multiplu, dinamic și continuu ce asigură participarea societății la un sistem specific de valori materiale și spirituale, ce au o relativă stabilitate. Fiecare fenomen cultural de-a lungul timpului este supus schimbărilor de paradigmă, continuității sau discontinuității, revitalizării sau acomodării. De continuitatea sau de pierderea anumitor valori este responsabilă societatea, cea care reacționează la schimbare în funcție de condițiile sociale trăite. Prin urmare, articolul dat abordează procesul tradiției din perspectivă duală: tradiția-valoare și tradiția-proces, iar scopul demersului științific constă în analiza fenomenului tradiției prin relevarea acțiunilor de continuitate a tradiției. Articolul reflectă evoluția în dinamică a tradiției covorului, precum și altor practici culturale, devenite surse ale identității culturale și naționale, precum și modalitățile de promovare a acestor tradiții în contemporaneitate.

Cuvinte-cheie: tradiție, revitalizare, valori culturale, festival, acomodare.

Резюме

Традиция как ценность или традиция как процесс: культурные действия по возрождению традиции

Традиция – это сложный динамический непрерывный психосоциальный феномен, который обеспечивает участие общества в особой системе материальных и духовных ценностей, обладающих относительной стабильностью. Каждое явление культуры с течением времени может претерпеть изменения в парадигме, возрождение или адаптацию, остаться непрерывным или прерваться. За непрерывность или утрату определенных ценностей несет ответственность общество, которое реагирует на функциональные изменения социальных условий. Таким образом, настоящая статья рассматривает процесс традиции в двойном ракурсе – как ценность и как процесс – с целью анализа феномена через определение действий, направленных на сохранение непрерывности традиций. Статья отражает эволюцию в динамике традиции ковроткачества и других культурных практик, которые стали источниками национально-культурной идентичности, а также способы продвижения этих традиций в современности.

Ключевые слова: традиция, возрождение, культурные ценности, фестиваль, адаптация.

Summary

Tradition-value versus tradition-process: cultural activities for revitalizing tradition

Tradition is a multiple, dynamic and continuous psycho-social phenomenon that ensures the participation of society in a specific system of material and spiritual values that have a relative stability. Each cultural phenomenon over time is subject to paradigm, continuity or discontinuity, revitalization, or accommodating changes. The continuity or loss of certain values is the responsibility of society, which reacts to change according to the living social conditions. Consequently, this article addresses the process of tradition from a dual perspective: value-tradition and tradition-process, and the aim of the scientific approach is to analyze the phenomenon of tradition by revealing the actions of continuity of tradition. The article reflects the dynamic evolution of the carpet tradition, as well as, other cultural practices that have become sources of national identity, so as to sensitize society to appreciate the millenary cultural values.

Key words: tradition, revitalization, cultural values, festival, accommodation.

Tradițiile, obiceiurile, ritualurile și ceremoniile, portul popular, folclorul sunt comori inestimabile care definesc un popor, făcându-l unic, statornic și nemuritor. Importanța cunoașterii valorilor identitare la nivel individual, comunitar și național este fundamentală pentru înțelegerea și consacrarea locului lor în lume. Actualmente, promovarea identității culturale reprezintă o strategie prioritară a țării. Ea poate să rămână vie numai prin conservarea moștenirilor culturale, numai prin continuitatea tradiției. Prin urmare, apare dilema: cum poate fi perpetuată tradiția, atunci când are loc o confruntare directă a vechiului cu noul, atunci când obiectele de valoare sunt devalorizate, iar cele fără valoare, apreciate? Cum interpretăm procesele culturale atunci când ne aflăm la confluența dintre tradiție și modernitate, atunci când este cazul să susținem, pe de o parte, rolul tradiției valoare, iar pe de alta, să apreciem tradiția ca proces în promovarea culturii și în contextul în care suntem supuși unui proces continuu de globalizare și schimbare radicală a paradigmatelor culturale?

Trebuie să remarcăm că fenomenul tradiției me-reu a fost motiv de dispute și reflecții științifice, iar astăzi tot mai multe studii [3; 4; 6; 8; 10; 11] abordează modul de percepție a tradiției de către societate, reieșind din necesitatea continuității vechilor prototipuri culturale.

Din punct de vedere ontologic, conceptul *tradiție* vine din limba latină, ceea ce înseamnă *transmitere* [4]. În timp a dobândit un caracter mai larg ce cuprinde: valori culturale, trecut istoric al cărui amintire este vie în memoria colectivității. Conceptul de tradiție poate fi caracterizat ca fenomen psihosocial, multiplu, dinamic, ce asigură participarea la un sistem specific de valori materiale și spirituale, ce au o relativă stabilitate, presupune procesul de transmitere a faptelor culturale în timp care încorporează atât continuitatea, cât și schimbarea. Din perspectivă antropologică, tradiția înseamnă continuitate, deci raportarea la trecut. Ea aparține însă prezentului, care o actualizează, o redescoperă și de multe ori, o adaptează noilor cerințe socio-culturale [3; 4]. În aceeași ordine de idei, tradiția reprezintă partea activă a moștenirii culturale, ceea ce rămâne viu din trecut, elementele care acționează modelator asupra prezentului cultural. O definiție expresivă a conceptului aparține lui Tudor Vianu: „Scurt spus, tradiția este influența muncii culturale anterioare asupra celei prezente” [4, p. 42]. Altfel spus, tradiția este „condensată” în opere și acționează modelator prin instituțiile de învățământ și de teaurizare, prin formele educației și prin mecanismele memoriei sociale.

Conform cercetătorului român Ana Iuga, pentru înțelegerea acestui construct din perspectivă teoretică este nevoie de o distincție duală: *tradiția-valoare* și *tradiția-proces*. Această distincție a fost abordată de antropologii Richard Handler și Jocelyn Linnekin, în viziunea cărora *tradiția valoare* presupune atribuirea conceptului cu un sens naturalist, organic, tradiția văzută ca esență și valoare, suprapusă sensului său absolut, iar *tradiția-proces* presupune adoptarea unei perspective constructiviste, orientată asupra analizei tradiției ca proces „care înglobează atât continuitate, cât și discontinuitate” [11, p. 86].

Prin urmare, într-un prim sens, cel naturalist, „tradiția este”, după cum spunea esteticianul român, Andrei Pleșu. Ea există pur și simplu și face referire la anumite valori de necontestat. Tradiția e un model, o stare de fapt, este de sine stătătoare și are un caracter normativ, are „forța unei legi, <...> respectată de toți membrii comunității, de comun acord” [10, p. 39]. Astfel percepută, *tradiția-valoare* presupune continuitatea faptelor culturale în timp, favorizând trecutul, un trecut normativ, auroral, care oferă modele de imitat. Demn de a fi studiat, din această perspec-

tivă, ar fi „doar ceea ce este vechi și suficient de bine conservat – și tocmai prin aceasta devine obiectul unei pietăți recuperatoare” [6, p. 203], având ca scop ilustrarea continuității și funcționalității societăților tradiționale. De multe ori însă, conform etnografului Ana Iuga, studiile care se apleacă asupra tradiției-valoare prezintă o limitare, prin lipsa de interes față de ceea ce se întâmplă în lumea rurală contemporană și prin respingerea noului, pentru că ar fi elementul care provoacă dezintegrarea tradiției [4, p. 16]. Potrivit acesteia, adesea, inovația este percepută ca o degradare artistică, ca o involuție, iar fiecare element nou grefat pe substanța tradiției este perceput în sens negativ, catalogat drept kitsch fără a conștientiza că de fapt kitsch-ul, după antropologul Vintilă Mihăilescu, este un fenomen cultural ce face parte din tradiție [6; 8]. Printre aceste studii (dedicate tradiției-valoare), se includ cele ale esteticianului Grigore Smeu care încă la mijlocul secolului al XX-lea, fiind îngrijorat de schimbările care apar în arta populară, propune ca societatea să fie educată estetic, convins că aceasta este singura soluție pentru a scăpa de acest „proces de involuție, manifestat preponderent la sat prin introducerea motivelor florale, caracterizate de un «mimesis sentimental» al naturii” [14, p. 156]. Totodată, pierderea tradiției-valoare a fost afirmată și de Simion Mehedinți în cadrul unui discurs public în care vine cu îndemnul de-a conserva faptele culturale „deoarece toată civilizația moștenită de la bătrâni e pe cale de vădită risipire și decadentă” [apud, 7, p. 42]. Cu privire la acest fapt, antropologul român Vintilă Mihăilescu este de părere (prea categoric, în viziunea noastră) că o astfel de percepție în sens negativ reprezintă „un handicap metodologic important, care constă într-o inabilitate sau chiar inapetență față de schimbările sociale” [6, p. 203] și, în consecință, o imposibilitate de a percepe tradiția ca un proces.

Așadar, considerăm că tradiția se alătură conceptului de creație. Pe de o parte, creația culturală oferă omului tradițional demnitate, prin ocazia de afirmare a personalității, motiv pentru care nu-l putem acuza de lipsa gustului estetic. Pe de altă parte însă, nu putem accepta fiecare creație culturală care se abate considerabil de la tiparele prototipice, care totuși ne-au format identitatea culturală, cristalizând cele mai tainice trăiri ale conștiinței de neam, oferind valori de performanță, de mare densitate axiologică și semantice. Este bine să conștientizăm valoarea trecutului, să apreciem în mod real și simbolic actele de creație ale prezentului, astfel încât să putem prevedea virtualitățile viitorului care pot deveni, în funcție de contextele variabile, forme de afirmare ale identității culturale.

Referitor la analiza tradiției ca proces (continuitate), abordarea acesteia se regăsește în numeroase

studii de etnologie, antropologie și sociologie [3; 4; 10; 11] care investighează dinamica faptelor culturale. Conform surselor, tradiția ca proces reprezintă interacțiunea diacroniei cu sincronia. Diacronia, concept temporal, este perceput ca dimensiune verticală: există o anumită continuitate a formelor culturale transmise în timp care vin dinspre trecut. Sincronia presupune relevarea tradiției ca dimensiune orizontală: fenomenele culturale sunt trăite și performate, sunt actualizate și adaptate valorilor sociale și culturale contemporane.

Prin urmare, tradiția proces tezaurizează și acumulează valorile, reține ceea ce este durabil din punct de vedere spiritual, transmițând peste timp moștenirea care poate învinge timpul. Este vorba despre acele performanțe care rămân actuale prin semnificațiile lor, din considerentul că nu și-au consumat mesajul în epoca în care au apărut. Este vorba de o selecție axiologică pe care prezentul o face în corpul acestei moșteniri, aplicând criteriile particulare. Valorile culturale, cele care sintetizează o epocă și un mod de a înțelege lumea, dobândesc, prin forța lor ideatică și expresivă, un caracter de permanență, devenind repere pentru conștiința unei societăți. Ele sunt mereu reinterpretate, din noi perspective, fiind astfel aduse în circuitul viu al culturii. Din punctul de vedere al tradiției ca proces, fiecare epocă cu adevărat nouă proiectează asupra trecutului o altă perspectivă și descoperă în el sensuri noi, iar unii creatori, promotori ai fenomenelor culturale pot fi redescoperiți și revalorizați din perspective inedite.

Pentru exemplificare, vom prezenta evoluția tradiției covorului basarabean cu scopul de a reitera modul și direcțiile evolutive ale covoristicii tradiționale, în contextul în care de-a lungul timpului s-au produs mai multe modificări în prelucrarea materiei prime, în tehnicile de confecționare, în alegerea decorului și a gamei cromatice. În această ordine de idei, remarcăm în literatura de specialitate trei etape de evoluție ale covoristicii moldovenești [1]. Prima, și cea mai îndelungată etapă (secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea), desemnează constituirea seculară a domeniului și atingerea apogeei artistice. Principala ei performanță constă în cristalizarea ca expresie artistică a covorului moldovenesc și păstrarea particularităților clare în contextul celorlalte tradiții europene. În aceste țesături au fost imprimare arhetipuri culturale specifice ornamenticii, ritmicii și armonicii întregii arte populare. Cea de-a doua etapă (a doua jumătate a secolului al XIX-lea) se remarcă prin începutul decadenței covoristicii moldovenești (debutul discontinuității), provocat de răspândirea pe cale comercială a coloranților de anilină și a modelelor de covoare

cu decor naturalist [2]. În consecință, coloritul pastelat al vechilor covoare, obținut prin vopsirea lânii cu ajutorul coloranților de origine naturală, a fost înlocuit cu unul strident, rezultat din vopsirea firelor de lână cu coloranți chimici, iar vechile motive, preponderent geometrice sau vegetale stilizate (mai puțin cosmomorfe, antropomorfe și zoomorfe), au fost depersonalizate, înlocuite treptat cu un decor tot mai naturalist ca realizare. A treia etapă a început după cel de-al Doilea Război Mondial și continuă până în prezent. Ca urmare a încercărilor de reorganizare a vieții economice s-a recurs la organizarea atelierelor meșteșugărești. Respectiv, s-a început o confruntare a celor două tendințe – a vechiului cu noul. Pe de o parte, unii au început să conștientizeze calitățile covoarelor tradiționale, apreciindu-le la justa lor valoare, iar ca urmare au întreprins primele măsuri pentru susținerea tradițiilor artistice autentice (conservarea modelelor de înaltă ținută artistică, etalarea covoarelor la expoziții regionale și internaționale, crearea colecțiilor muzeale și publicarea primelor lucrări în care se accentua valoarea culturală și artistică a acestor țesături). Pe de altă parte însă, anumite categorii sociale și-au regăsit confortul în stridența cromatică și naturalismul militant, alimentat de raționalism și de progresul industrial. Astfel, țesătoarele angajate în ateliere produceau covoare pentru rețeaua comercială și expoziții, țesându-le după schițele realizate de pictori, în dependență de gustul estetic al solicitantului. Totodată, în procesul de realizare a covoarelor se includ tapiserii profesioniști, unii având contribuție substanțială la conturarea și diversificarea covoristicii din această perioadă (Maria Saca-Răcilă, Silvia Vrancean, Elena Rotaru, Carmela Golovinov, Silvia Vranceanu ș. a.) [12; 13].

Actualmente, conștientă de valoarea covoarelor tradiționale, societatea se implică în revitalizarea acestora. Ne referim la tendința fabricilor de covoare industriale (S.A. Floare Carpet, S. A. Covoare Unghești) de a reproduce covoare conform vechilor canoane cromatice și ornamentale. Demnă de apreciat este activitatea Complexului de Meșteșuguri *Arta Rustică* din com. Clișova Nouă, r-nul Orhei (conducător Ecaterina Popescu), atelierului *Poenița* din com. Tabăra, muzeului *Casa Părintească* (s. Palanca, r-nul Călărași), SRL Grinfor (r-nul Orhei) pentru eforturile depuse în restabilirea covoarelor conform principiilor tradiționale. Faptul că în contemporaneitate se insistă asupra promovării covorului vorbește despre valoarea artistică și despre rolul indubitabil în cadrul comunității.

Pe lângă faptul că aveau cele mai elevate trăsături artistice, încă de la început, covoarele erau considerate în totalitate benefice. Totodată, trebuie să consta-

tăm, la o distanță mare de timp, că și omul din zilele noastre le percepe la fel, continuând astfel a promova tradiția acestora. Terenul etnografic ne demonstrează că până în prezent covoarele sunt considerate benefice, percepute ca surse de energie care mențin firul comunicării între generații.

Presupunem că energia pozitivă a acestor țesături se acumula treptat prin participarea emotivă a celor care pregăteau materia primă și țesau covoarele. Este vorba de acea „iradiere artistică” a operelor de artă despre care esteticianul Moisei Kagan afirmă: „... operele de artă care îmbină acțiunea artistică asupra omului cu funcția utilitară posedă o anumită dialectică internă specifică. Forța acțiunii lor constă în faptul că oamenii sunt supuși «iradierii artistice» chiar în timpul procesului activității lor practice, ceea ce face ca aceasta să se însuflețească, să se organizeze și să activeze, dobândind stimuli emoționali suplimentari și transformându-se dintr-o obligație într-o bucurie” [5, p. 54]. Presupunem că oamenii aveau gânduri și sentimente senine, pentru că operau cu motive consacrate, de o mare putere benefică, care, prin asociere, îi făcea să se simtă fericiți.

Potrivit cercetărilor etnografice de teren, „covoarele emană energii pozitive” [inf. Livizoru Tatiana, a.n. 1958, s. Tartaul, r-nul Cantemir], sunt agreabile, reconfortează și, în același timp, rămân mereu enigmatice, menținând firul comunicării între mai multe generații. Probabil, din aceste considerente, în multe localități, s-a practicat obiceiul ca, în ultima noapte din ajunul nunții, mireasa să doarmă culcată pe o scoarță, „ca să nu uite de casa părintească” [inf. Nina Crăciun, a.n. 1951, s. Trebujeni, r-nul Orhei], iar a doua zi, în timpul cununiei la biserică, acest covor era așternut sub picioarele mirilor, „pentru a fi fericiți în viața de familie” [inf. Nina Manea, a.n. 1954, s. Căinari Vechi, r-nul Soroca]. De altfel, până în prezent se continuă tradiția ca mirii să stea în fața altarului pe covor. Totodată, în timpul nunții, „mireasa îngenunchea pe un covor în fața părinților pentru a-și cere iertare și a primi binecuvântare de la ei [inf. Efrosinia Țurcan, a.n. 1932, com. Cruzești, mun. Chișinău], iar în timp ce mirii ieșeau din casa părinților miresei, vorniceii jucau zestrea acesteia, (inclusiv covoarele), astfel încât nuntașii aveau posibilitatea să vadă cât de bogată și de harnică este ea.

De dragul acestor clipe rituale, trăite plenar în fața colectivității, actualmente, în contextul proceselor de continuitate/discontinuitate culturală întreaga societate susținută de instituțiile abilitate se străduie să revitalizeze tradiția cu referire la menținerea în spirit viu a covorului tradițional. Mai mult ca atât, conform antropologului Henry Glassie, în cadrul procesului de revitalizare, oamenii „reacționează la

nou, întorcându-se la vechi” [3, p. 32]; se interesează de ceea ce este moștenit, ce este în comun, asociat sacralului, și, mai ales, ceea ce este local. Astfel se întâmplă când se înființează festivaluri locale, dar și alte manifestări culturale prin care se reinventează și sunt revalorizate vechi tradiții ce sunt în punctul de a fi abandonate, ori au fost deja înlăturate. Menționăm în acest context Târgul Național al Covorului „Covorul Dorului” (organizat anual în Chișinău, din anul 2014), Festivalul „Frumos covor basarabean” (organizat anual la Clișova Nouă, Orhei, în cadrul Complexului de Meșteșuguri „Arta Rustică”), Ziua Universală a Iei (24 iunie, sub egida Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală și a Ministerului Culturii), Festivalul Internațional de Muzică „Mărțișor” (or. Chișinău), „Festivalul „iProsop” (s. Selet, Cimișlia) Festivalul „Ia Mania” (s. Holercani, Dubăsari), Festivalul concurs „Să trăiți să înfloriți” ș. a. Trebuie să menționăm că, în ultimul timp, festivalurile au luat amploare, astfel încât printre obiectivele acestora nu se regăsește atât promovarea culturii și a valorilor naționale, cât posibilități de agrement și petrecere plăcută a timpului liber, iar pentru organizatori posibilități de profit economic.

În cele ce urmează, vom veni cu detalii asupra organizării celor mai relevante și necesare festivaluri culturale, care prin scopul și obiectivele asumate au contribuție substanțială la revitalizarea tradiției.

În această ordine de idei, menționăm Atelierul de vopsire a lânii în coloranți naturali cu genericul Reconstituirea unei practici artistice dispărute acum un veac (2014), activitate culturală de amploare, organizată în cadrul Complexului de Meșteșuguri „Arta Rustică”. La lucrările atelierului au participat meșteri țesători (din comunele Clișova Nouă, Tabăra și Trebujeni, raionul Orhei; satul Ignăței, raionul Rezina; satul Vărzărești, raionul Nisporeni; satul Sadaclia, raionul Basarabeasca; satul Palanca, raionul Călărași; orașele Căușeni și Strășeni), cercetători științifici, muzeografi și responsabili din domeniul culturii. Toți cei prezenți au experimentat mai multe plante pentru a colora firele de lână după rețete tradiționale, revitalizând în acest fel meșteșugul vopsirii cu ajutorul coloranților naturali.

Un eveniment de amploare în vederea valorificării covorului tradițional îl reprezintă *Târgul Național al Covorului* cu genericul *Covorul Dorului*, organizat anual la Chișinău din anul 2014. Festivalul are drept scop valorificarea covorului autentic românesc și celor ale etniilor conlocuitoare din republică, cunoașterea motivelor și simbolurilor de bază ale covoarelor ca elemente de identitate culturală. Târgul Național al Covorului are la bază trei componente esențiale. Prima componentă se axează pe prezentarea *Covorului*

Tradiție, prin care se urmărește etalarea expozițiilor de scoarțe vechi basarabene (adunate de prin muzele raionale și satești), inclusiv expoziția Complexului de Meșteșuguri „Arta Rustică” din satul Clișova Nouă, raionul Orhei, care include covoare realizate după modele de scoarțe vechi. În acest fel se asigură continuitatea tradiției țesutului, retransmiterii tehnicilor de țesere, precum și a motivelor ornamentale. Tot în cadrul acestei expoziții sunt etalate covoarele din patrimoniul muzeului *Casa Părintească* (satul Palanca, r-nul Călărași) – păstrătorul și promotorul tehnicii *Covorului în bumbi*, în persoana meșterului popular Tatiana Popa, dar și covoarele firmei de producție și comerț Grinfor SRL din r-nul Orhei.

A doua componentă are la bază promovarea covorului *Contemporaneitate*. Este vorba despre colecția de covoare industriale ale S.A. „Covoare Ungheii” și S.A. „Floare Carpet”, bazate pe cromatica și stilistica covorului tradițional, covoare redade până la identitate atât cromatic, cât și ornamental cu vechile scoarțe basarabene.

A treia și ultima componentă presupune prezentarea *Covorului Prieten/ Oaspete*. Componenta include expoziția covoarelor din colecții publice și private ale reprezentanților grupurilor etnice din Republica Moldova sau din alte țări. Pe parcursul celor patru ediții au fost prezentate covoare din Azerbaidjan, Turcia și Bulgaria, țări cu bogate tradiții ale țesutului.

Ulterior, în parteneriat cu instituțiile de cultură și învățământ, comunitățile satești au început a desfășura diverse festivaluri ale covorului: *Festivalul Frumos Covor Basarabean* (s. Clișova Nouă, r-nul Orhei), *Festivalul Covorului Național* (s. Mihăileni, r-nul Râșcani), *Festivalul Covorului* (s. Gaidar, Găgăuzia), toate în contextul elaborării dosarului *Tehnici tradiționale de realizare a scoarței din România și Republica Moldova* inclus în patrimoniul UNESCO la 1 decembrie 2016.

O altă acțiune culturală destinată revitalizării tradiției este *Ziua Universală a Iei*, marcată tradițional la 24 iunie atât la Chișinău, cât și în centrele culturale din republică. Ia românească este însemnal identității naționale și culturale în care se găsește conservat codul genetic al poporului nostru. Reper identitar, *Ia* este sărbătorită, începând cu anul 2013, în „noaptea cerurilor deschise”, de Sânziene. Ziua Universală a Iei celebrează piesa principală a costumului popular românesc, dar și ideea de feminitate, întrucât termenul „Ie” este atribuit exclusiv cămășii populare femeiești. Redescoperită permanent, reinvestită cu semnificații, *Ia* a stârnit întotdeauna fascinație, grație decorului și croiului original. Nu întâmplător, pictorul francez Henri Matisse a reprodus *Ia* românească în cunoscuta pictură „La blouse roumai-

ne”, iar pictorii români Nicolae Tonitza, Camil Resu, Ion Theodorescu-Sion au surprins frumusețea și varietatea cămășii populare feminine în tablourile lor. Menționăm că Ziua Universală a Iei a debutat la inițiativa comunității online „La Blouse Roumaine”, fiind preluată cu succes de comunitățile românești din peste 100 de orașe și din 48 de țări.

Devenit tradiție este *Festivalul iProsop*, desfășurat în s. Selemet, r-nul Cimișlia (din anul 2015) – eveniment dedicat tradiției prosopului țesut manual ca fiind piesă multifuncțională în viața de familie și în cadrul sărbătorilor festive, piesă omniprezentă în cadrul ceremoniilor și diverselor ritualuri. Festivalul reunește meșteri populari din toată regiunea pentru a promova tradițiile și obiceiurile etnice de la sud, legate de portul național, gastronomie, folclor și stilul de viață rural, dar în special – Prosopul – simbol al patrimoniului cultural național.

Actualmente, odată cu includerea tradiției Mărțișorului (dosarul multinațional *Practici culturale asociate zilei de 1 Martie*, Republica Moldova, România, Macedonia, Bulgaria) în patrimoniul UNESCO (6 decembrie 2017), a fost sensibilizată întreaga societate, astfel încât, pe lângă tradiționalul Festival de muzică Mărțișor (organizat anual din 1966), în majoritatea comunităților, în parteneriat cu instituțiile de cultură și de învățământ, se organizează ateliere de confecționare a mărțișoarelor. Tradiția Mărțișorului, este o practică distinctă a societății din Republica Moldova, cu adânci rădăcini în istorie și cultură, având o deschidere care leagă diferite grupuri sociale. Face parte din cultura tradițională, de sorginte folclorică, orală, iar protejarea acestui element, precum și menținerea viabilității lui în comunități presupune asigurarea unui raport funcțional dintre tradiție și modernitate.

Practică distinctă a societății din Republica Moldova sunt obiceiurile și tradițiile de iarnă. Continuitatea tradiției în cazul obiceiurilor de iarnă se face în cadrul Festivalului-concurs *Să trăiți să înfloriți*, care adună diverse colective artistice și grupuri de colindători, urători, din diverse localități. Viabilitatea festivalului a sporit odată cu includerea *Colindatului de ceată bărbătească* în patrimoniul UNESCO (2013). Aceasta confirmă faptul că, în momentul în care valorile sacre sunt pe cale de a se pierde, societatea reacționează în vederea revitalizării acestora. Veche tradiție la români, colindatul oferă mărturie despre felul cum înțelepciunea populară a știut să vestească, prin versuri, venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu. Colindele românești „sunt încărcate de frumusețe și duioșie”, dar au, totodată, și un puternic mesaj teologic [inf. Livizoru Tatiana, a.n. 1958, sat. Tartaul, r-nul Cantemir]. Preponderent, colindele sunt dedicate fetelor de măritat, feciorilor de gospodari cu turme de

oi și lanuri de grâne, preoților, fiilor morți în războaie ș.a. Prin vechimea lor, ele sunt un tezaur valoros al culturii și spiritualității românești, transmit mesaje de pace, sănătate, belșug și voie bună. În acest context, putem vorbi despre *tradiție ca permanență*, ca sursă de viață ce prelungeste experiența umanității, îi conferă durată, acțiune, implicare, permanență în sistemul valorilor.

Prin urmare a celor spuse, concluzionăm următoarele:

1. Raportându-ne la tradiție, remarcăm două poziții opuse. Pe de o parte, tradiționalismul, care reprezintă o supraevaluare a culturii anterioare și o devalorizare a prezentului, iar pe de alta, atitudini antitradiționaliste, moderniste, care se afirmă uneori prin negarea tradiției culturale și prin glorificarea noilor aspecte.

2. Este greu de spus dacă în cultura unui popor există raporturi de subordonare sau supraordonare valorică, dar putem considera că există o fuziune a „opuselor”, a aspectelor arhaice, tradiționale, moderne și postmoderne. Aceste două paliere, unul arhaic și celălalt tradițional, la care se adaugă cel al modernității și al postmodernității, valorifică, revalorifică, semnifică și resemnifică, creează și (re)creează, fără a lua locul palierele anterioare și fără a le nega, toate regăsite în conținutul cultural actual.

3. Considerăm de maximă importanță ideea care se degajă din textul de mai sus, și anume că, prin acțiunile de revitalizare, devenim continuatorii tradiției ca proces și susținătorii tradiției valoare. Prin procesul de transmitere se asigură „permanența trecutului în prezent”, pentru că totul, oricât de surprinzător ar părea, este creat dintr-un precedent, iar oamenii creează noul pe baza trecutului lor, astfel încât, de-a lungul transmiterii, se operează cu un proces de filtrare a mesajelor culturale, care provoacă mutarea accentului dinspre trecut, asupra forței prezentului.

4. Tradiția nu se identifică mecanic cu trecutul, ci este vorba de o selecție axiologică pe care prezentul o face în corpul acestei moșteniri, aplicând criterii particulare. Valorile culturale, cele care sintetizează o epocă și un mod de a înțelege lumea, dobândesc, prin forța lor ideatică și expresivă, un caracter de permanență, devenind repere pentru conștiința unei societăți. Ele sunt mereu reinterpretate, din noi perspective, fiind astfel aduse în circuitul viu al culturii. Pentru că unele tradiții care s-au „uzat” odată cu timpul, s-au istoricizat, dar au avut eficiență în epoca lor, sunt trecute în fondul „pasiv” al culturii; altele rămân vii și active în permanență, prin exemplaritatea lor. Acestea sunt valorile de performanță, de mare densitate axiologică și semantică, opere deschise, care solicită și permit noi interpretări.

Referințe bibliografice

1. Buzilă V. Covoarele produse în sistemul industrial. In: Buletinul Științific al Muzeului Național de etnografie și Istorie Naturală a Moldovei. Chișinău, 2002. Vol. 3 (16), p. 49-66.
2. Buzilă V. Covoare basarabene. Din patrimoniul Muzeului de Etnografie și Istorie Naturală. București, Editura Institutului Cultural Român, 2013. 252 p.
3. Glassie H. Tradition. In: The Journal of American Folklore, 1995. Vol. 108, nr. 430, p. 395-412: www.jstor.org (vizitat 04.04.2018).
4. Iuga A. Valea Izei îmbrăcată țărănește. Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2011. 320 p.
5. Kagan M. Morfologia artei. București: Meridiane, 1979. 165 p.
6. Mihăilescu V. Antropologie. Cinci introduceri. Iași: Polirom, 2007. 195 p.
7. Moisei L. Ornamentul – fenomen artistico-estic. Chișinău: Pontos, 2017. 271 p.
8. Nicolau I., Popescu I. Kitschul ca tradiție. In: REF. București, 1985. T. 30, nr. 2, p. 45-54.
9. Papadima O. O viziune românească a lumii. București: Saeculum, 1995. 192 p.
10. Pleșu A. Ochiul și lucrurile. Meridiane: București, 1968. 117 p.
11. Richard H., Linnekin J. Tradition Genuine or Spurious. In: The Journal of American Folklore, 1984. Vol. 97, nr. 385, p. 273-290: www.jstor.org (vizitat 10.04.2018).
12. Simac Ana. Tapiseria contemporană din Republica Moldova. Chișinău: Știința, 2001. 160 p.
13. Spânu C. Maria Saka-Răcilă: Tapiserie. Pictură. Chișinău: Cartea Moldovei, 2006. 56 p.
14. Smeu G. Repere estetice în satul românesc. București: Albatros, 1973. 156 p.

Informatori

Tatiana Livizoru, a.n. 1958, s. Tartaul, r-nul Cantemir, informație culeasă în anul 2014.

Nina Crăciun, a.n. 1951, s. Trebujeni, r-nul Orhei, informație culeasă în anul 2014.

Nina Manea, a.n. 1954, s. Căinari Vechi, r-nul Soroca, informație culeasă în anul 2014.

Efrosinia Țurcan, a.n. 1932, com. Cruzești, mun. Chișinău, informație culeasă în anul 2013.

Ludmila Moisei (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în istorie, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Людмила Моисей (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Ludmila Moisei (Chișinău, Republic of Moldova). PhD in History, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: ludmillaturcan@yahoo.com